

OD REDAKCJI

„Si non iurabis, non regnabis” – słowa, które hetman nadworny koronny Jan Zborowski skierował w 1573 r. w Paryżu do elekta Henryka de Valois, nie tylko miały gwarantować swobodę wiary, sumienia i słowa w Rzeczypospolitej, ale też chronić zasady ustrojowe państwa ustanowione przez szlachtę po śmierci ostatniego męskiego przedstawiciela dynastii Jagiellonów, zasiadającego na tronie polsko-litewskim. Te zaś wynikały wprost z uchwalonej jeszcze w styczniu 1573 r. konfederacji warszawskiej, paktów konwentów i artykułów henrykowskich (16-17 maja 1573). W ten sposób w ciągu kilku miesięcy 1573 r. szlacheccy mieszkańcy Rzeczypospolitej stworzyli ramy prawne, wedle których władza królewska przez kolejnych dwieście lat opierała się na szczególnej umowie zawartej pomiędzy monarchą a posiadającą prawa polityczne częścią społeczeństwa. I chociaż podczas swego krótkiego panowania Henryk nie zamierzał dotrzymać zagwarantowanego własnym słowem porozumienia, to już szlachta przy każdej okazji odwoływała się do tych zasad, zwłaszcza wtedy, kiedy pozostawała w bezpośrednim konflikcie z królem. Bez wątpienia Rzeczpospolita zdołała przetrwać trudne chwile niepokoju wewnątrznych i zewnątrznych, których nie brakowało zwłaszcza w XVII wieku właśnie dzięki inicjatywie ustawodawczej świątłej części społeczeństwa polsko-litewskiego, widzącego w tolerancji religijnej fundament trwałości państwa i nowoczesnych jak na owe czasy zasadach ustrojowych.

Te właśnie i inne zagadnienia składają się na niniejszy, specjalny zeszyt „Roczników Humanistycznych”, upamiętniający 450. rocznicę uchwalenia konfederacji warszawskiej i pierwszej wolnej elekcji w Rzeczypospolitej w 1573 r. Zaprezentowane tu artykuły dotyczą więc kwestii wyznaniowych i parlamentarnych, nad którymi dyskutowano na forach kościelnych, sejmikowych, a zwłaszcza na forum sejmowym w XVI-XVIII wieku. Całość dzieła otwierają teksty źródłowe, na które składają się najważniejsze akty prawne, uchwalone na sejmach konwokacyjnym, elekcyjnym i koronacyjnym w latach 1573-1574. Należą do nich: Akt konfederacji warszawskiej, Pakta konwenta, Artykuły henrykowskie oraz *Confirmatio iurium Henrici Regis*. Część tematyczną otwiera artykuł Karola Łopateckiego dotyczący okoliczności uchwalenia

konfederacji warszawskiej w 1573 r. Z tą samą problematyką łączą się też dwa kolejne artykuły – Tomasza Kempy i Doroty Gregorowicz. Pierwszy z nich dotyczy zmagania o stosowanie konfederacji warszawskiej w trzech kolejnych bezkrólestwach – 1586-1587, 1632-1633 oraz 1648-1649. Z kolei artykuł Doroty Gregorowicz omawia zagadnienia związane z konfederacją warszawską w korespondencji dyplomatów papieskich. Dwa kolejne artykuły autorstwa Roberta Kozyrskiego, Anny Jabłońskiej i Artura Hamryszczaka poruszają problematykę związaną z konfliktami wyznaniowymi i protestantyzmem na obszarze Małopolski i Wielkopolski w XVI i XVII wieku. Sytuacją wyznaniową w województwach smoleńskim i czernihowsko-siewierskim w epoce dynastii Wazów oraz polityką wyznaniową monarchów w tej epoce w swoim artykule zajmuje się Andrzej Gil. W tej samej konwencji mieści się również tekst Ivana Almesa, w którym autor przedstawia problematykę tolerancji religijnej w funkcjonowaniu Kościołów różnych wyznań, sformułowaną podczas obrad Synodu zamojskiego w 1720 r. Całość zamykają artykuły poświęcone zagadnieniom parlamentarnym. Bartosz Staręgowski omawia ważne aspekty dotyczące bezpieczeństwa w ziemi chełmskiej podczas bezkrólestwa w XVI-XVII wieku, zaś Wiesław Bondyra zajmuje się opinią szlachty lubelskiej w kwestii elekcji Stanisława Leszczyńskiego w 1704 r.

Redaktorzy zeszytu specjalnego pragną złożyć podziękowania osobom, które przyczyniły się do powstania tej publikacji. Oprócz Autorów szczególne wyrazy wdzięczności za przychylne podejście do projektu publikacji należą się Dziekanowi Wydziału Nauk Humanistycznych KUL, a zarazem Redaktorowi naczelnemu „Roczników Humanistycznych” – Panu prof. Dariuszowi Skórczewskiemu oraz Dyrektorowi Instytutu Historii KUL – Panu prof. Tomaszowi Nowickiemu. Osobne podziękowania składamy też Dyrektorowi administracyjnemu Towarzystwa Naukowego KUL – Pani mgr Alinie Żuk oraz Kierownikowi Redakcji Towarzystwa Naukowego KUL – Pani dr Annie Maćkowskiej-Bielewicz.

Robert Kozyrski, Arkadiusz Stasiak